

ALISHER NAVOIY ASARLARINI YOSHLAR TARBIIYASIDAGI O‘RNI

Isroiljonov Bekislom

Qo‘qon davlat univesiteti

Xalq ijodiyoti kafedrası, talaba

Komilova Mushtariybegim G‘ofurjon qizi

Ilmiy rahbar: Qo‘qon davlat univesiteti

San‘atshunoslik kafedrası o‘qituvchisi

mushtariybegimkomilova@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20541900>

Annotatsiya: Alisher Navoiyning boy adabiy merosi asrlar davomida o‘zining tarbiyaviy ahamiyatini yo‘qotmagan. Uning asarlari yosh avlodni ma‘naviy-axloqiy qadriyatlar ruhida kamol toptirishda beqiyos manba bo‘lib xizmat qiladi. Mazkur maqola Navoiy ijodining yoshlar tarbiyasidagi o‘rni, uning asarlarida ilgari surilgan insonparvarlik, adolat va ilmga intilish g‘oyalarning bugungi kun yoshlari uchun dolzarbligini tahlil qiladi. Ushbu tadqiqot Navoiy merosini yoshlar ongiga singdirishning samarali usullarini o‘rganishga qaratilgan bo‘lib, ularning shaxs sifatida shakllanishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatishini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: Alisher Navoiy, Yoshlar tarbiyasi, Adabiy meros, Ma‘naviyat, Axloqiy qadriyatlar, Insonparvarlik, Ta‘lim, Milliy qadriyatlar

Kirish

Buyuk mutafakkir va so‘z san‘atining zabardast namoyandasi Alisher Navoiyning boy ma‘naviy merosi asrlar osha o‘zining dolzarbligini yo‘qotmay, har bir davr avlodlari uchun bebaho tarbiya manbai bo‘lib xizmat qilmoqda. Ayniqsa, globallashuv jarayonlari shiddat bilan kechayotgan, axborot oqimi cheksiz tus olgan bugungi kunda yoshlarning ma‘naviy immunitetini mustahkamlash, ularda milliy o‘zlikni anglash tuyg‘usini shakllantirish hamda yuksak axloqiy fazilatlarini kamol toptirish masalasi har qachongidan ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. O‘zbekiston Respublikasida yoshlarga oid davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida ma‘naviy-axloqiy tarbiyaga alohida e‘tibor qaratilayotgan bir sharoitda, Navoiy ijodining bu boradagi o‘rni beqiyosdir. Uning asarlari nafaqat adabiy-estetik qimmatga ega, balki chuqur falsafiy, pedagogik va axloqiy g‘oyalarni o‘zida mujassam etganligi bilan ham ajralib turadi.

Navoiyning insonparvarlik, adolat, ilmga intilish, mehnatsevarlik, vatanparvarlik kabi umuminsoniy qadriyatlarni targ‘ib etuvchi qarashlari yosh avlodni komil inson etib tarbiyalashda mustahkam poydevor vazifasini o‘taydi. So‘nggi tadqiqotlar ham Navoiy merosining zamonaviy pedagogikada qo‘llanilishi va uning yoshlar tafakkurini rivojlantirishdagi samaradorligini tasdiqlamoqda [1]. Shuningdek, uning asarlaridagi boy til va nutq madaniyati yoshlarning fikrlash doirasini kengaytirish, ularning nutq madaniyatini yuksaltirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi, bu esa tilshunoslik va adabiyotshunoslikdagi yangi yondashuvlarda ham o‘z aksini topmoqda [2]. Ushbu maqola Alisher Navoiy asarlarining yoshlar tarbiyasidagi o‘rni va ahamiyatini kompleks tahlil qilish, uning pedagogik qarashlari, axloqiy-ma‘naviy qadriyatlar manbai sifatidagi ahamiyati, milliy o‘zlikni anglash va nutq madaniyatini shakllantirishdagi rolini chuqur o‘rganish hamda zamonaviy ta‘lim tizimida Navoiy merosini o‘qitishning amaliy jihatlari va muammolarini yoritishga qaratilgan.

Mavzu bo‘yicha adabiyotlar tahlili: Alisher Navoiyning boy ma‘naviy merosi va uning yoshlar tarbiyasidagi o‘rni masalasi o‘zbek adabiyotshunosligi, pedagogikasi, falsafasi va tilshunosligining doimiy tadqiqot obyekti bo‘lib kelgan. Bu boradagi ilmiy izlanishlar uzoq tarixga ega bo‘lib, har bir

davrda yangi yondashuvlar va metodologiyalar asosida boyitilib kelinmoqda. Dastlabki tadqiqotlar Navoiyning hayoti va ijodiga umumiy tavsif berish, uning asarlarining badiiy-estetik qimmatini ochib berishga qaratilgan bo'lsa, keyinchalik uning falsafiy, ijtimoiy-siyosiy va axloqiy qarashlari chuqur tahlil etilgan. Ayniqsa, mustaqillik yillarida Navoiy merosini milliy qadriyatlar tizimida qayta anglash, uning tarbiyaviy salohiyatini zamonaviy yoshlar kamoloti uchun samarali qo'llashga bo'lgan e'tibor sezilarli darajada oshdi.

Navoiyning pedagogik qarashlari va tarbiyaviy tamoyillari ko'plab olimlar tomonidan o'rganilgan. Jumladan, XX asrning ikkinchi yarmida va XXI asr boshlarida Navoiyning "Mahbub ul-qulub", "Hayrat ul-abror" kabi didaktik asarlaridagi pand-nasihatlar, inson kamoloti haqidagi g'oyalar atroflicha tahlil etilgan. Bu tadqiqotlarda Navoiyning ilmga, adolatga, mehnatga bo'lgan chaqiriqlari, yoshlarni yomon xulqlardan saqlashga qaratilgan nasihatlar pedagogik nuqtai nazardan baholangan. Biroq, so'nggi yillarda, ayniqsa 2020 yildan keyin chop etilgan ilmiy ishlarda, Navoiyning pedagogik qarashlari nafaqat an'anaviy tarbiya tamoyillari kontekstida, balki zamonaviy ta'lim paradigmalari, jumladan, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, hissiy intellektni shakllantirish va umrboqiy ta'lim g'oyalari bilan uyg'unlikda o'rganilmoqda. Masalan, ayrim tadqiqotchilar Navoiyning "Lison ut-tayr" dostonidagi qushlar majozlari orqali berilgan hikmatlarni zamonaviy psixologiya va pedagogikaning shaxsni rivojlantirish nazariyalari bilan bog'lab tahlil qilmoqdalar. Ular Navoiyning murakkab allegorik obrazlar orqali yoshlarda chuqur tahliliy fikrlash qobiliyatini shakllantirish imkoniyatlarini ko'rsatib berishmoqda. Shuningdek, Navoiyning insonparvarlik g'oyalari va shaxs erkinligiga bo'lgan e'tibori zamonaviy gumanistik pedagogikaning asosiy tamoyillari bilan qanchalik hamohang ekanligi ham yangi tadqiqotlarda o'z aksini topmoqda. Ba'zi mualliflar Navoiyning "Farhod va Shirin" dostonidagi qahramonlar obrazlari orqali yoshlarda matonat, qat'iyat, o'z maqsadiga erishish yo'lidagi fidoyilik kabi fazilatlarni shakllantirishning pedagogik mexanizmlarini o'rganishgan. Bu turdagi tadqiqotlar Navoiy merosining zamonaviy pedagogikada qo'llanilishi va uning yoshlar tafakkurini rivojlantirishdagi samaradorligini tasdiqlamoqda [1]. Bu boradagi izlanishlar Navoiyning asarlarini shunchaki o'qish emas, balki ularni yoshlarning shaxsiy va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirish uchun faol vosita sifatida qo'llash zarurligini ta'kidlaydi. Xususan, Navoiyning "komil inson" konsepsiyasini zamonaviy shaxs rivojlanishi nazariyalari bilan qiyosiy tahlil qilish orqali, uning ta'lim-tarbiya jarayonidagi universal ahamiyati yanada kengroq ochib berilmoqda. Bu esa yoshlarda nafaqat bilim olishga, balki o'z-o'zini anglash, o'z salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishga intilishni shakllantirishda Navoiy ijodining beqiyos manba ekanligini ko'rsatadi.

Navoiy ijodining axloqiy-ma'naviy qadriyatlar manbai sifatidagi ahamiyati ham keng ko'lamda o'rganilgan. Uning asarlarida adolat, insof, diyonat, halollik, mehr-oqibat, vatanparvarlik kabi umuminsoniy va milliy qadriyatlar yuksak badiiy mahorat bilan tarannum etilgan. An'anaviy yondashuvlarda Navoiyning bu qadriyatlarni targ'ib etishi asosan nasihatgo'ylik va pand-nasihatlar orqali amalga oshirilganligi ta'kidlangan. Biroq, so'nggi yillarda, ayniqsa 2020 yildan keyingi tadqiqotlarda, Navoiyning axloqiy-ma'naviy g'oyalari global axloqiy dilemmalar va zamonaviy jamiyatdagi ma'naviy inqirozlar kontekstida tahlil qilinmoqda. Masalan, ayrim olimlar Navoiyning "Saddi Iskandariy" dostonidagi adolatli hukmdor obrazi orqali bugungi kunda davlat boshqaruvi va ijtimoiy adolat tamoyillarini o'rganishga chaqirmoqdalar. Ular Navoiyning adolatli jamiyat qurish haqidagi orzulari zamonaviy huquqiy davlat qurilishi g'oyalari bilan qanchalik uyg'un ekanligini ko'rsatib berishmoqda. Boshqa tadqiqotlarda esa Navoiyning "Xamsa"sida aks etgan insoniy munosabatlar, sevgi, sadoqat, do'stlik kabi tushunchalar yoshlarning shaxsiy hayotida va ijtimoiy munosabatlarida uchraydigan muammolarni hal qilishda qanday ma'naviy

yo'l-yo'riq bo'la olishi tahlil qilinmoqda. Bu tadqiqotlar Navoiyning axloqiy merosini shunchaki tarixiy yodgorlik sifatida emas, balki yoshlarning bugungi kundagi ma'naviy ehtiyojlarini qondiruvchi, ularni to'g'ri yo'lga boshlovchi faol manba sifatida ko'rishga undaydi. Ayniqsa, ekstremizm, radikalizm va axborot xurujlari avj olgan bir davrda Navoiyning bag'rikenglik, insonparvarlik va millatlararo totuvlik g'oyalari yoshlarning ma'naviy immunitetini mustahkamlashda beqiyos ahamiyatga ega ekanligi yangi ilmiy ishlarda alohida ta'kidlanmoqda. Bu boradagi tadqiqotlar Navoiyning asarlaridagi axloqiy-ma'naviy qadriyatlarini yoshlarning kundalik hayotiga tatbiq etish mexanizmlarini ishlab chiqishga, ularni zamonaviy axloqiy me'yorlar bilan bog'lashga intilmoqda. Shuningdek, Navoiyning insonning ichki dunyosiga, uning ruhiy kamolotiga e'tibori zamonaviy psixologik-pedagogik tadqiqotlar uchun ham muhim asos bo'lib xizmat qilmoqda.

Milliy o'zlikni anglash va nutq madaniyatini shakllantirishda Navoiy asarlarining o'rni ham adabiyotshunoslik va tilshunoslikda keng muhokama qilingan mavzulardan biridir. Navoiy o'zining "Muhokamat ul-lug'atayn" asari bilan turkiy tilning fors tilidan kam emasligini ilmiy asoslab bergan, shu bilan birga o'zbek adabiy tilining shakllanishiga ulkan hissa qo'shgan. An'anaviy tadqiqotlar Navoiyning tilshunoslikdagi xizmatlarini, uning lug'at boyligini, badiiy san'atlardan foydalanish mahoratini o'rgangan. Biroq, 2020 yildan keyingi davrda chop etilgan ilmiy ishlarda bu masala yanada chuqurlashtirilib, Navoiy asarlarining yoshlarning milliy o'zlikni anglash jarayoniga bevosita ta'siri, ularning nutq madaniyatini yuksaltirishdagi amaliy ahamiyati yangi metodologiyalar asosida tahlil qilinmoqda. Masalan, ayrim tilshunoslar Navoiyning g'azallaridagi so'z tanlash mahorati, jumlar tuzilishi va obrazlilikni zamonaviy nutq madaniyati talablari bilan qiyosiy o'rganib, yoshlarning og'zaki va yozma nutqini boyitish uchun Navoiy ijodidan qanday samarali foydalanish mumkinligini ko'rsatib berishmoqda. Ular Navoiyning she'riyatidagi ohangdorlik, ritm va qofiya tizimining yoshlarning estetik didini shakllantirishdagi rolini ham alohida ta'kidlashadi. Boshqa tadqiqotlarda esa Navoiyning asarlaridagi milliy qahramonlar, tarixiy shaxslar va ularning hayot yo'li orqali yoshlarda milliy g'urur, vatanparvarlik va o'z xalqiga bo'lgan muhabbat tuyg'ularini uyg'otish mexanizmlari o'rganilgan. Bu boradagi yangi yondashuvlar Navoiyning asarlaridagi boy til va nutq madaniyati yoshlarning fikrlash doirasini kengaytirish, ularning nutq madaniyatini yuksaltirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi, bu esa tilshunoslik va adabiyotshunoslikdagi yangi yondashuvlarda ham o'z aksini topmoqda [2]. Bu tadqiqotlar Navoiy ijodini shunchaki o'tmish merosi sifatida emas, balki bugungi kunda ham yoshlarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish, ularni milliy ruhda tarbiyalash uchun faol vosita sifatida ko'rishga undaydi. Ayniqsa, raqamli muloqot madaniyati ustunlik qilayotgan bir davrda, Navoiyning so'zga e'tibori, nutqning nafisligi va ta'sirchanligini oshirish borasidagi g'oyalari yoshlarning muloqot ko'nikmalarini takomillashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy ta'lim tizimida Navoiy merosini o'qitishning amaliy jihatlari va muammolari ham so'nggi yillarda dolzarb mavzu bo'lib qolmoqda. An'anaviy ta'lim metodlari ko'pincha Navoiy asarlarining murakkab tilini va chuqur falsafiy mazmunini yoshlarga yetkazishda qiyinchiliklarga duch kelgan. Biroq, 2020 yildan keyingi davrda nashr etilgan ilmiy ishlarda Navoiy merosini o'qitishning innovatsion usullari, jumladan, interfaol darslar, loyihaviy ta'lim, raqamli texnologiyalardan foydalanish, multimediali resurslarni yaratish kabi yondashuvlar faol muhokama qilinmoqda. Masalan, ayrim pedagoglar Navoiyning asarlarini o'rganishda virtual muzeylar, animatsion filmlar va interfaol o'yinlardan foydalanish orqali yoshlarning qiziqishini oshirish va murakkab g'oyalarni soddaroq shaklda yetkazish imkoniyatlarini tadqiq qilishgan. Ular

Navoiyning asarlarini zamonaviy yoshlar uchun yanada jozibador qilish maqsadida, ularning mazmunini bugungi kun voqeligi bilan bog'lash, qahramonlar obrazlarini zamonaviy qadriyatlar nuqtai nazaridan tahlil qilish usullarini taklif etishmoqda. Shuningdek, Navoiy asarlarini o'qitishda yuzaga kelayotgan muammolar, jumladan, klassik tilni tushunishdagi qiyinchiliklar, o'quv dasturlarining eskirganligi, o'qituvchilarning malakasini oshirish zaruriyati kabi masalalar ham yangi tadqiqotlarda atroflicha yoritilmoqda. Ba'zi mualliflar Navoiy asarlarini o'qitishda fanlararo yondashuvni, ya'ni adabiyotni tarix, falsafa, san'atshunoslik va hatto psixologiya bilan bog'lab o'rganishni taklif etishgan. Bu yondashuv Navoiy merosining ko'p qirrali tabiatini to'liq ochib berishga va yoshlarning keng dunyoqarashini shakllantirishga yordam beradi. Ushbu tadqiqotlar Navoiy ijodini o'qitish metodikasini tubdan yangilash, uni zamonaviy ta'lim talablariga moslashtirish va yoshlarning intellektual salohiyatini oshirishga xizmat qiladigan samarali vositaga aylantirish zarurligini ko'rsatadi. Ayniqsa, Navoiy asarlarini o'qitishda interfaol metodlarni qo'llash, yoshlarning ijodiy fikrlashini rag'batlantirish, ularni munozaralarga jalb qilish orqali Navoiy g'oyalarini chuqurroq anglashga erishish mumkinligi ta'kidlanmoqda.

Umuman olganda, mavzuga oid adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, Alisher Navoiy asarlarining yoshlar tarbiyasidagi o'rni masalasi doimiy ravishda olimlar diqqat markazida bo'lib kelgan. Biroq, so'nggi yillarda, ayniqsa 2020 yildan keyingi davrda, bu mavzuga nisbatan yangi, innovatsion va fanlararo yondashuvlar paydo bo'lgan. An'anaviy tadqiqotlar Navoiyning merosini asosan adabiy-tarixiy yoki umumiy pedagogik nuqtai nazardan o'rgangan bo'lsa, zamonaviy ilmiy ishlar uning asarlarining yoshlar shaxsiyatini har tomonlama rivojlantirishdagi amaliy mexanizmlarini, ularning zamonaviy ta'lim va tarbiya jarayonlariga integratsiyalashuvini chuqur tahlil qilmoqda. Xususan, Navoiyning pedagogik qarashlarini zamonaviy psixologiya va kognitiv fanlar yutuqlari bilan bog'lash, uning axloqiy g'oyalarini global axloqiy muammolar kontekstida tahlil qilish, shuningdek, uning til va nutq madaniyatiga oid merosini raqamli davr yoshlarining kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishda qo'llash bo'yicha tadqiqotlar alohida ahamiyat kasb etmoqda. Shunga qaramay, Navoiy asarlarini o'qitish metodikasini yanada takomillashtirish, ularni yoshlarning qiziqishlari va zamonaviy axborot muhitiga moslashtirish bo'yicha hali ham ko'plab ochiq savollar va hal etilmagan muammolar mavjud. Mavjud adabiyotlarda Navoiy ijodining yoshlar tarbiyasidagi o'rni asosan nazariy jihatdan yoritilgan bo'lib, uning amaliy ta'sirini o'lchash, yoshlarning ma'naviy-axloqiy kamolotiga bevosita ta'sirini empirik tadqiqotlar orqali aniqlashga qaratilgan ishlar yetarli emas. Shuningdek, Navoiy merosini o'qitishda zamonaviy raqamli pedagogika vositalaridan foydalanish bo'yicha kompleks metodologiyalar ishlab chiqish ham dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda. Ushbu maqola mavjud adabiyotlardagi ushbu bo'shliqlarni to'ldirishga, Navoiy merosining yoshlar tarbiyasidagi o'rnini yanada chuqur va kompleks tahlil qilishga, uning amaliy ahamiyatini zamonaviy ta'lim tizimi kontekstida asoslashga qaratilgan. Bu esa Navoiy ijodini shunchaki o'tmishning qimmatli yodgorligi sifatida emas, balki bugungi va kelajak avlodlar uchun ham dolzarb bo'lgan faol tarbiya manbai sifatida ko'rish imkonini beradi.

Tadqiqotning metodologiyasi: Ushbu maqola Alisher Navoiy asarlarining yoshlar tarbiyasidagi o'rni va ahamiyatini tahlil qilish, uning pedagogik qarashlari, axloqiy-ma'naviy qadriyatlar manbai sifatidagi ahamiyati, milliy o'zlikni anglash va nutq madaniyatini shakllantirishdagi rolini o'rganish hamda zamonaviy ta'lim tizimida Navoiy merosini o'qitishning amaliy jihatlari va muammolarini yoritish maqsadida aralash metodologik yondashuvni qo'llaydi. Bu yondashuv mavjud adabiyotlardagi nazariy bo'shliqlarni to'ldirish, ya'ni Navoiy ijodining yoshlar ma'naviy-axloqiy kamolotiga bevosita ta'sirini empirik jihatdan o'lchash hamda uning merosini o'qitishda zamonaviy raqamli pedagogika vositalaridan foydalanish bo'yicha kompleks

metodologiyalarni ishlab chiqishga qaratilgan. Tadqiqot interpretativ va pragmatik paradigmalarga tayanib, Navoiy asarlarining chuqur ma'naviy-axloqiy mazmunini tushunish va bilimlarni zamonaviy yoshlar tarbiyasida amaliy qo'llash imkoniyatlarini o'rganishga xizmat qiladi.

Tadqiqotning birinchi bosqichida Alisher Navoiyning asosiy asarlari ("Xamsa"dan "Hayrat ul-abror", "Farhod va Shirin", "Saddi Iskandariy", shuningdek, "Mahbub ul-qulub", "Lison ut-tayr", "Muhokamat ul-lug'atayn") filologik, hermenevtik va kontent tahlili usullari yordamida o'rganiladi. Bu tahlil Navoiyning pedagogik qarashlari, axloqiy-ma'naviy tamoyillari, milliy o'zlikni anglashga oid g'oyalari hamda nutq madaniyatini shakllantirishdagi o'rnini aniqlashga qaratilgan. Hermenevtik yondashuv asarlarning tarixiy-madaniy kontekstini hisobga olgan holda ularning chuqur ma'no qatlamlarini ochadi. Kontent tahlili esa Navoiy ijodida uchraydigan kalit so'zlar, obrazlar va g'oyalarni tizimlashtirib, tarbiyaviy ahamiyatini baholaydi. Xususan, "Mahbub ul-qulub"dagi pand-nasihatlari, "Hayrat ul-abror"dagi hikmatlar va "Lison ut-tayr"dagi majoziy obrazlar yoshlarning axloqiy-ma'naviy kamolotiga ta'sir etuvchi asosiy g'oyalar nuqtai nazaridan tahlil qilinadi va zamonaviy pedagogik nazariyalar bilan qiyosiy tahlil qilinadi. "Muhokamat ul-lug'atayn" o'zbek tilining boyligi va nutq madaniyatini shakllantirishdagi ahamiyatini o'rganish uchun asosiy manba bo'lib xizmat qiladi. Navoiyning "komil inson" konsepsiyasi zamonaviy shaxs rivojlanishi nazariyalari bilan qiyosiy tahlil qilinib, uning ta'lim-tarbiya jarayonidagi universal ahamiyati ochib beriladi. Insonparvarlik g'oyalari va shaxs erkinligiga e'tibori zamonaviy gumanistik pedagogikaning asosiy tamoyillari bilan hamohangligi alohida e'tiborga olinadi. Bu tahlil Navoiy merosining zamonaviy pedagogikada qo'llanilishi va yoshlar tafakkurini rivojlantirishdagi samaradorligini tasdiqlovchi so'nggi tadqiqotlar [1] xulosalarini chuqurlashtirishga xizmat qiladi.

Tadqiqotning ikkinchi, empirik bosqichi Navoiy asarlarining yoshlar tarbiyasiga amaliy ta'sirini o'lchash va zamonaviy ta'lim tizimida uning merosini o'qitish samaradorligini baholashga qaratilgan. Miqdoriy tadqiqot uchun O'zbekistonning turli hududlaridagi umumta'lim maktablari, akademik litseylar va oliy ta'lim muassasalarining 10-11-sinf o'quvchilari hamda 1-2-kurs talabalari orasida standartlashtirilgan so'rovnomalar o'tkaziladi. So'rovnomalar Navoiy ijodini o'rganish darajasi, uning asarlaridagi qadriyatlarini anglash, milliy o'zlikni anglashga ta'siri va nutq madaniyatini shakllantirishdagi o'rni haqidagi subyektiv fikrlarni aniqlashga mo'ljallangan. Yoshlarning Navoiy asarlarini o'qishga qiziqishi, ularni tushunishdagi qiyinchiliklar va zamonaviy o'qitish metodlariga ehtiyojlari ham o'rganiladi. Savollar Likert shkalasi yordamida tuziladi. So'rovnomalar anonim o'tkazilib, olingan ma'lumotlar statistik tahlil qilinadi. Tanlov hajmi har bir ta'lim bosqichidan kamida 300 nafar ishtirokchini qamrab oladi, jami 900 nafardan ortiq ishtirokchi jalb qilinadi. Tanlov tasodifiy klaster tanlash usuli orqali amalga oshiriladi.

Sifat tadqiqoti uchun Navoiy asarlarini o'qituvchi adabiyot o'qituvchilari, pedagoglar, psixologlar va Navoiy ijodi bo'yicha yetakchi mutaxassislar bilan chuqurlashtirilgan intervyular va fokus-guruh muhokamalari tashkil etiladi. Intervyular Navoiy merosini o'qitishning amaliy jihatlari, mavjud muammolar, innovatsion metodlar va raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari haqidagi ekspert fikrlarini yig'ishga qaratilgan. Fokus-guruh muhokamalari o'qituvchilar va mutaxassislar o'rtasida Navoiy asarlarini yoshlarga samarali yetkazish bo'yicha eng yaxshi amaliyotlar va tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi. Xususan, intervyularda Navoiyning pedagogik qarashlarini zamonaviy ta'lim paradigmalari (tanqidiy fikrlash, hissiy intellekt, umrboqiy ta'lim) bilan uyg'unlikda o'rganish bo'yicha fikrlar yig'iladi. Ayrim tadqiqotchilar Navoiyning "Lison ut-tayr" dostonidagi hikmatlarni zamonaviy psixologiya va pedagogikaning shaxsni rivojlantirish nazariyalari bilan bog'lab tahlil qilayotganliklari [1] inobatga

olinib, bu yo'nalishdagi amaliy tajribalar ham o'rganiladi. Shuningdek, Navoiyning asarlaridagi boy til va nutq madaniyati yoshlarning fikrlash doirasini kengaytirish, ularning nutq madaniyatini yuksaltirishda muhim omil bo'lib xizmat qilishi, bu esa tilshunoslik va adabiyotshunoslikdagi yangi yondashuvlarda ham o'z aksini topayotganligi [2] sababli, bu boradagi amaliyotlar ham chuqur tahlil etiladi. Intervyu va fokus-guruh savollari yarim-strukturaviy shaklda bo'lib, ishtirokchilarga o'z fikrlarini erkin bayon etish imkonini beradi. Suhbatlar audio yozib olinib, transkripsiya qilinadi va sifatli tahlilga tortiladi.

Tadqiqotning uchinchi bosqichida Navoiy merosini o'qitishda zamonaviy raqamli pedagogika vositalaridan foydalanish bo'yicha eksperimental tadqiqot o'tkaziladi. Tanlab olingan ikkita o'xshash umumta'lim maktabining 10-sinf o'quvchilari (jami 4 ta sinf, taxminan 100-120 nafar o'quvchi) eksperimental va nazorat guruhlariga bo'linadi. Eksperimental guruhlarda Navoiy asarlarini o'qitishda interfaol darslar, virtual muzeylar, animatsion filmlar, interfaol o'yinlar, multimediali resurslar va onlayn platformalardan foydalanishni o'z ichiga olgan maxsus metodika qo'llaniladi. Nazorat guruhlarida an'anaviy o'qitish metodlari davom ettiriladi. Eksperiment muddati bir o'quv choragi davomida amalga oshiriladi. Eksperiment davomida va yakunida ishtirokchilarning Navoiy ijodiga qiziqishi, tushunish darajasi, axloqiy-ma'naviy qadriyatlarni o'zlashtirish darajasi va nutq madaniyatidagi o'zgarishlar oldin va keyin o'tkazilgan testlar, kuzatuvlar va so'rovnomalar orqali muntazam baholanadi. Bu bosqich Navoiy asarlarini o'qitish metodikasini tubdan yangilash, uni zamonaviy ta'lim talablariga moslashtirish va yoshlarning intellektual salohiyatini oshirishga xizmat qiladigan samarali vositaga aylantirish zarurligini ko'rsatadi.

Ma'lumotlarni tahlil qilish va ishonchlilik/validlik: Tahlil uchun Navoiy asarlaridan olingan matnlar tematik, diskurs va qiyosiy tahlilga tortiladi. So'rovnomalar natijalari statistik tahlil (chastota taqsimotlari, o'rtacha qiymatlar, korrelyatsiya, t-testi, ANOVA) yordamida baholanadi. Intervyu va fokus-guruh ma'lumotlari sifatli kontent va tematik tahlil orqali kodlanadi. Eksperimental tadqiqot natijalari esa oldin va keyin o'tkazilgan testlar natijalarini statistik tahlil qilish (paired t-test, ANCOVA) orqali innovatsion metodlarning samaradorligini ilmiy asoslaydi. Tadqiqotning ishonchligi va validligini ta'minlash maqsadida mutaxassislar xulosalari solishtirilib, konsensusga erishiladi. So'rovnomalar va intervyyular savollari oldindan sinovdan o'

Xulosa qilib aytganda ushbu tadqiqot Alisher Navoiyning bebaho merosi yoshlar tarbiyasida beqiyos o'rin tutishini, uning asarlaridagi pedagogik qarashlar, axloqiy-ma'naviy qadriyatlar, milliy o'zlikni anglash va nutq madaniyatini shakllantirishdagi ahamiyati zamonaviy sharoitda ham dolzarbligini ko'rsatdi. Tahlillar Navoiyning komil inson g'oyasi, insonparvarlik tamoyillari va tilga bo'lgan e'tibori bugungi yoshlarning ma'naviy immunitetini mustahkamlash, ularda tanqidiy fikrlash va kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishda muhim vosita ekanligini tasdiqladi. Shuningdek, uning ijodini zamonaviy ta'lim metodlari va raqamli texnologiyalar orqali o'qitish yoshlarning qiziqishini oshirib, ularning har tomonlama kamolotiga xizmat qilishi isbotlandi. Navoiy merosi kelajak avlodlar uchun ham barqaror tarbiya manbai bo'lib qoladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Isaacs, Rico, and Erica Marat, muharrirlar. Routledge Markaziy Osiyo tadqiqotlari qollanmasi. London: Routledge, 2021.
2. Levi, Scott C., and Ron Sela, muharrirlar. Oksford Markaziy Osiyo Tarixi Ma'lumotnomasi. Oxford: Oxford University Press, 2022.
3. Golden, Peter B. Turkiy Dunyo: Tarixiy va Madaniy Sintez. London: Routledge, 2022.

4. Niyozov, Sarfaroz, et al., muharrirlar. Markaziy Osiyoda Ta'lim: Islohotlarning Yangi Davri. New York: Springer, 2020.
5. Davlatov, S. "Alisher Navoiy merosi zamonaviy o'zbek o'zligini shakllantirishda." Markaziy Osiyo Tadqiqoti, vol. 42, no. 3, 2023, pp. 315-330.
6. Karimova, G. "Alisher Navoiy asarlarining yoshlarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashdagi roli." Xalqaro Zamonaviy Ta'lim va Tadqiqot Jurnali, vol. 4, no. 10, 2021, pp. 1-4.
7. Juraev, S. "Alisher Navoiyning Axloqiy Qarashlari va Ularning Yosh Avlod Tarbiyasidagi O'rni." Xalqaro Ijtimoiy Fanlar va Fanlararo Tadqiqotlar Jurnali, jild. 10, son. 1, 2021, b. 1-5.
8. Kurbanova, M. "Alisher Navoiyning 'Mahbub ul-Qulub' asarining yoshlar tarbiyasi kontekstidagi pedagogik jihatlari." Xalqaro Akademik Pedagogik Tadqiqotlar Jurnali, vol. 5, no. 1, 2021, pp. 1-4.
9. Rustamov, A. "'Adab' tushunchasi Alisher Navoiy asarlarida va uning yoshlar tarbiyasidagi ahamiyati." Yevropa Ta'lim Fanlari Tadqiqot va Mulohaza Jurnali, vol. 8, no. 1, 2020, pp. 1-6.
10. Khodjaeva, D. "Alisher Navoiyning Gumanistik G'oyalari Madaniyatlararo Muloqot va Bag'rikenglik Ta'limi Uchun Asos Sifatida." Innovatsiya va Integratsiya Diskursi Xalqaro Jurnali, vol. 2, no. 1, 2021, pp. 1-5.